

PEDAGOGISCHE ACTIVITEITEN

1ste middelbaar
2de middelbaar

Duur:
opsplitsbaar

NEDERLANDS
BURGERSCHAP

9 HEERSENDE OPVATTINGEN OVER HET MILIEU ONDER DE LOEP

Een heersende opvatting is een vereenvoudigde of gedeeltelijke uiting van de werkelijkheid. In complexe situaties brengt een heersende opvatting hapklare antwoorden aan. Maar soms zijn deze zo weinig genuanceerd dat ze de bal helemaal mislaan. Toch zijn het vaak sterk verspreide overtuigingen omdat ze eenvoudig en toegankelijk zijn ... Hoog tijd dus om ze tot het rijk der fabelen te verwijzen!

MENU VAN DE FICHE

- Afhankelijk van de beschikbare tijd kiest de leerkracht een aantal heersende opvattingen die hij verder wil uitdiepen (**duur: 1/2 lesperiode**)

VERBAND MET BELEXPO

Deze activiteit kan worden uitgevoerd voorafgaand aan de tentoonstelling, om debatten uit te lokken in de klas.

PEDAGOGISCHE DOELSTELLINGEN

- Vooroordelen over het leefmilieu herkennen en opnieuw ter discussie stellen
- Documentatie zoeken
- Het woord nemen voor een publiek

MATERIAAL (per groep)

Toegang tot de bibliotheek, het internet, een documentatiecentrum, ...

Verloop van de activiteit

1. Aanpak:

- Voor elk vooroordeel wordt het standpunt van de leerlingen gevraagd: "Akkoord", "Niet akkoord" of "Ik weet het niet".
- De kinderen worden onderverdeeld in groepjes van 3 tot 5 leerlingen. Elk groepje kiest een "heersende opvatting" om te ontleden. Bij elke "opvatting" hoort een reeks vragen die hen helpt bij deze denkoefening. De leerlingen moeten ook hun bronnen noteren. De leerkrachten hebben toegang tot een reeks antwoorden aan de hand waar naartoe ze de leerlingen kunnen sturen.

2. Waarschuwing voor de leerlingen: Bij een gedocumenteerd onderzoek is de herkomst van de informatie (de bronnen) van fundamenteel belang. Het is belangrijk verschillende standpunten met elkaar te vergelijken, om de vragen vanuit alle gezichtshoeken te bekijken.

Bijvoorbeeld, iemand die goedkope kleding verkoopt die in Azië wordt gemaakt, zal geneigd zijn alleen de goede kanten van zijn artikelen te vermelden, om ons ervan te overtuigen dat hij een goed mens is. Er zijn dus altijd verschillende kanten aan een verhaal waarmee je rekening moet houden om je eigen opvatting te vormen. Om een idee te hebben van de productie van deze goedkope kleding, zou het dus interessant zijn ook het advies in te winnen van NGO's zoals Oxfam of Ecoconso, ofwel van een opiniekrant, ...

Kijk dus goed na:

- wie u de informatie geeft,
- wat zijn doel is/welk belang hij erbij heeft,
- van wanneer deze informatie dateert,
- wie een ander kritische mening zou kunnen hebben.

Ter attentie van de leerkrachten: Op de website van de krant *Le Monde* staan "Les Decodex", uitvoerige en gevarieerde fiches over informatie en de gegrondheid van bronnen. Een ervan is bijzonder interessant om te begrijpen hoe valse informatie aan het licht kan worden gebracht:

<https://fr.scribd.com/document/338300151/Decodex-notre-kit-pour-denicher-les-fausses-informations>

3. Organisatie van een debat: Voor sommige heersende opvattingen is er geen eenvoudig antwoord, maar zijn wel uitwisselingen en een denkoefening mogelijk.

4. Lijst van 9 heersende opvattingen:

- Het "groene punt" op verpakkingen geeft aan dat de verpakking recycleerbaar is.
- Fietsers en voetgangers zijn zwaar blootgesteld aan vervuiling, terwijl automobilisten beter beschermd zijn tegen de vervuiling in hun wagens.
- Een propere woning ruikt lekker.
- Supermarktzakjes in biologisch afbreekbare plastic zijn een goede oplossing.
- Het gat in de ozonlaag is te wijten aan broeikasgassen.
- Elektrische wagens vervuilen niet.
- Onze voeding laten produceren in een arm land is een goede oplossing, omdat het de mensen in die landen werk en geld verschaft.
- Houtverwarming is altijd ecologisch.
- Een nieuwe gsm kopen is niet vervuilend omdat het nieuwe toestel toch al geproduceerd is.

Om de denkoefening uit te diepen

1. Het "groene punt" op verpakkingen geeft aan dat de verpakking recycleerbaar is.

- Wat betekent dit logo nu precies?
- Is het een verplicht logo? Waarom?
- Op welke verpakkingen staat dit groene punt niet?
- Waar heb je die informatie gevonden? Is ze betrouwbaar en zijn verschillende standpunten vertegenwoordigd?

Vat samen wat je hebt gevonden:

2. Fietsers en voetgangers zijn zwaar blootgesteld aan vervuiling, terwijl automobilisten beter beschermd zijn tegen de vervuiling in hun wagens.

- Over welke vervuiling hebben we het hier? Hoe wordt ze veroorzaakt?
- Wat zijn de risico's voor onze gezondheid?
- Wie is het best beschermd? Waarom?
- Wie is het minst beschermd? Waarom?

Vat samen wat je hebt gevonden:

3. Een propere woning ruikt lekker.

- Wat betekent "een propere woning"?
- Wat betekent "ruikt lekker"?
- Sommige huishoudproducten die "lekker ruiken" kunnen ook onze binnenlucht vervuilen. Op welke manier?
- Hoe kan je zorgen voor een propere woning? Hoe zorg je voor een woning die lekker ruikt?

Vat samen wat je hebt gevonden:

4. Supermarktzakjes in biologisch afbreekbare plastic zijn een goede oplossing.

- Wat betekent "biologisch afbreekbaar"?
- Hoe worden biologisch afbreekbare zakjes gemaakt?
- Hoeveel keer worden ze gebruikt?

Vat samen wat je hebt gevonden:

5. Het gat in de ozonlaag is te wijten aan broeikasgassen.

- Wat is het broeikaseffect? Welke gassen zijn hiervoor verantwoordelijk?
- Waarvoor dient de ozonlaag? Wat is het gat in de ozonlaag? Welke gassen zijn hiervoor verantwoordelijk?
- Is er een verband tussen het broeikaseffect en het gat in de ozonlaag? Geef argumenten voor je antwoord.

Vat samen wat je hebt gevonden:

6. Elektrische wagens vervuilen niet.

- Hoe werkt een elektrische wagen?
- Hoe wordt onze elektriciteit opgewekt in België / in Europa? Is dat vervuilend?
- Waar komen de onderdelen van de batterij van een elektrische wagen vandaan? Is dat een probleem?
- Is een elektrische wagen even goed recycleerbaar als een traditionele wagen? Waarom?

Vat samen wat je hebt gevonden:

7. Onze voeding laten produceren in een arm land is een goede oplossing, omdat het de mensen in die landen werk en geld verschaft.

- Som alles op wat nodig is om fruit of groenten te laten groeien.
- Hebben de arme landen waar onze voeding vandaan komt voedselzekerheid, m.a.w. kunnen ze al hun inwoners voeden?
- In Europa hebben wij voorschriften voor arbeid, vervuiling, waterbeheer, ... Hanteren de arme landen dezelfde voorschriften voor de productie van voeding?

Vat samen wat je hebt gevonden:

8. Houtverwarming is altijd ecologisch.

- Welke verschillende soorten verwarming op hout zijn er?
- Hebben ze allemaal dezelfde milieu-impact?
- Wat zijn de grootste voor- en nadelen van verwarming op hout?
- Welke aanbevelingen moeten worden gedaan?

Vat samen wat je hebt gevonden:

9. Een nieuwe gsm kopen is niet vervuilend omdat het nieuwe toestel toch al geproduceerd is.

- Wie produceert de gsm's en waarom?
- Zouden de gsm-fabrikanten nieuwe toestellen blijven maken als de reeds geproduceerde minder goed (of helemaal niet meer) verkochten?
- Welke aanbevelingen moeten worden gedaan?

Vat samen wat je hebt gevonden:

LEERKRACHTENFICHE

Mogelijke antwoorden

1. Het "groene punt" op verpakkingen geeft aan dat de verpakking recycleerbaar is.

NIET WAAR

Dit logo betekent dat de verpakking van het product dat op de markt wordt gebracht vervuילend is, en dat de fabrikant financieel bijdraagt aan het systeem van selectieve inzameling en recyclage van het afval.

Het is dus helemaal geen ecologisch logo!

- Het geeft geen enkele informatie over de ecologische kwaliteit van het materiaal. Het is absoluut geen ecolabel.
- Het betekent niet dat de verpakking gerecycleerde producten bevat.
- Het betekent ook niet dat de verpakking gerecycleerd kan worden.
- Het geeft geen enkele richtlijn voor de sortering en betekent ook niet dat de verpakking gesorteerd kan worden.

Het is een logo dat op verpakkingen staat in heel Europa. In België wordt het groene punt beheerd door Fost Plus, dat deel uitmaakt van de Europese organisatie PRO Europe (Packaging Recovery Organisations Europe).

Dit logo staat tegenover het "statiegeld"-logo , dat bijvoorbeeld op glazen flessen met statiegeld staat, die dus direct kunnen worden hergebruikt.

Interessante denkpistes:

- De prijs van de bijdragen die de fabrikanten betalen aan Fost Plus, wordt doorgerekend in de consumptieprijs. Deze bedragen worden berekend op basis van de "recycleerbaarheid" van de verpakking: 0,35 euro per kilo plastic flessen, 0,22 euro per kilo Tetra Brik, 0,02 euro per kilo glas, enz.
- Bovendien betaalt de consument twee keer voor bepaalde verpakkingen die niet in de sorteerszakken mogen (botervlootjes, yoghurtpotjes, allerhande zakjes, ...): een keer bij aankoop van het product, en nogmaals bij de ophaling van de restafvalzak door de gemeentelijke diensten.

Interessante bronnen: Fost Plus / Labelinfo / Intercommunale Vereniging voor huisvuilverwerking Meetjesland (IVM)

2. Fietzers en voetgangers zijn zwaar blootgesteld aan vervuiling, terwijl automobilisten beter beschermd zijn tegen de vervuiling in hun wagen.

NIET WAAR

De automobilisten die de luchtvervuiling veroorzaken, zijn ook de eersten om die zelf te ondergaan! De vervuilde lucht wordt in de auto gezogen en blijft in de auto, vooral wanneer er veel verkeer is, in tunnels of files, wanneer de motoren het meest vervuilen. Studies uitgevoerd door privé- en overheidsinstanties hebben aangetoond dat de vervuiling die zich in de auto opstapelt bijna uitsluitend bestaat uit de uitlaatgassen van de omringende auto's en de emissies van de eigen motor.

Dezelfde studies geven aan dat fietsers en voetgangers minder blootgesteld zijn aan vervuiling omdat ze niet in een besloten ruimte zitten, en omdat ze makkelijker afstand kunnen nemen van het autoverkeer door zelf hun reisweg uit te stippelen.

“Snelle” fietsers of wielrenners ademen echter grotere hoeveelheden lucht in door hun zwaardere fysieke activiteit. In deze gevallen is het nog belangrijker afstand te houden van druk autoverkeer.

Interessante bronnen: Leefmilieu Brussel / Fietzersbond / Pro Velo / Villo

3. Een propere woning ruikt lekker.

GEDEELTELIJK WAAR

Wij brengen meer dan 80% van onze tijd door in een besloten ruimte (dus meer dan 20 van de 24 uur). De binnenlucht blijkt vaak sterker vervuild dan de buitenlucht, zelfs voor wie in een straat met druk autoverkeer woont.

De verontreinigende stoffen in onze binnenlucht komen vooral van de verf die we hebben gebruikt, van de samenstelling van onze meubelen, van onze vloerbekleding, ... en van onze onderhoudsproducten en luchtverversers!

Onderhoudsproducten en luchtverversers geven gevaarlijke chemische stoffen af. Ook synthetische parfums zijn gevaarlijk voor de gezondheid. Volgens de WGO (Wereldgezondheidsorganisatie) heeft binnenluchtvervuiling een duidelijke invloed op het risico van kankers en ziekten van de luchtwegen.

Een goede geur wijst dus niet noodzakelijk op netheid.

- De beste oplossing bestaat erin zo natuurlijk mogelijke producten te gebruiken en de woning elke dag te verluchten. Het is zeer goed mogelijk dat een goed verluchte woning in het centrum van Brussel minder vervuild is dan een slecht verluchte woning op het platteland!

Interessante bronnen: Leefmilieu Brussel / Huisvesting Brussels / Stadswinkel

4. Supermarktzakjes in biologisch afbreekbare plastic zijn een goede oplossing.

GEDEELTELIJK WAAR

Biologisch afbreekbare zakjes hebben een minder groot effect op het milieu dan zakjes in gewone plastic. De meeste studies trekken deze biologische afbreekbaarheid echter in twijfel.

Alleen biologisch afbreekbare zakjes op basis van planten zouden 100% biologisch afbreekbaar zijn. De andere zouden afbreken in micropartikels die deels aanwezig blijven in het milieu.

Bovendien heeft de productie van deze zakken een niet te verwaarlozen impact op het milieu.

- De enige echte oplossing bestaat er dus in herbruikbare stoffen zakken, boodschappentassen of manden te gebruiken, telkens opnieuw!

5. Het gat in de ozonlaag is te wijten aan broeikasgassen.

NIET WAAR

Deze twee fenomenen hebben absoluut niets met elkaar te maken, maar veel mensen halen ze door elkaar. We zetten de belangrijkste verschillen en gelijkenissen naast elkaar:

Ze hebben niets met elkaar te maken:

- De broeikasgassen zitten in de onderste laag van de dampkring (troposfeer) en beïnvloeden het klimaat. Dit is een natuurkundig mechanisme dat de ozonlaag absoluut niet verstoort.
- Ozon zit in de bovenste laag van de dampkring (de stratosfeer) en speelt alleen een rol van UV-filter, van fundamenteel belang voor het leven op aarde. Het is een chemisch fenomeen (een gas dat zich transformeert) dat geen rol speelt in het broeikaseffect.
- Tussen deze twee zones van de atmosfeer is er geen uitwisseling van gassen die een invloed zou kunnen hebben op een of ander mechanisme.

Waarom worden ze met elkaar verward:

- Ozon en het broeikaseffect zijn twee fenomenen die plaatsvinden in onze dampkring en die het leven op aarde in gevaar brengen.
- Beide worden ze beïnvloed door de productie van gassen door de mens (antropogene gassen).
- Door een gebrek aan kennis gooien de media alles op een hoop. Ze verspreiden verkeerde ideeën, vooral over de vervuilingsspieken die ook "ozonpieken" worden genoemd. Dit heeft echter helemaal niets te maken met onze hoge ozonlaag. (Een stapje verder: Zoek op wat het verschil is tussen troposferische ozon en stratosferische ozon)

6. Elektrische wagens vervuilen niet.

GEDEELTELIJK WAAR

Dit is een lastige vraag waarover breed moet worden nagedacht. Wij beperken ons immers vaak tot een klein deel van het probleem. Om wagens te kunnen vergelijken, moet je rekening houden met alle stappen, van de productie ervan tot het moment waarop ze tot schroot worden verwerkt. Het gebruik is maar een (klein) deel van het probleem!

Je moet dus een onderscheid maken tussen het feit dat een elektrische wagen niet vervuult en het feit dat het gebruik ervan geen directe verontreiniging meebrengt, wat al heel wat anders is!

Een elektrische wagen werkt op elektriciteit, die wordt opgeslagen in zijn batterijen. De motor gebruikt deze elektriciteit zonder verontreiniging te produceren, in tegenstelling tot een thermische wagen.

Maar de batterij moet worden opgeladen. Er zijn dus ernstige vragen te stellen bij het 100% ecologische karakter van een elektrische wagen:

- De elektriciteit moet worden opgewekt, ofwel in een kerncentrale, ofwel in een thermische centrale. De productie van elektriciteit genereert ofwel enorm veel CO₂-verontreiniging, ofwel zeer gevaarlijk kernafval dat we niet kunnen verwerken.
- De productie van de batterijen genereert enorm veel broeikasgassen. Wat het ecologisch prijskaartje betreft, is een elektrische wagen pas rendabel vanaf 50.000 tot 100.000 km.
- De nucleaire brandstoffen, het lithium en de andere zeldzame metalen die nodig zijn voor de productie van batterijen, hebben een twijfelachtige herkomst. De ontginning ervan genereert broeikasgassen en vervuult het water en de bodem. Dit houdt gevaar in voor de lokale bevolking.

Interessante bronnen: Leefmilieu Brussel / Energids / Milieuvriendelijke voertuigen / Tesla (industrie elektrische wagens)

7. Onze voeding laten produceren in een arm land is een goede oplossing, omdat het de mensen in die landen werk en geld verschaft.

GEDEELTELIJK WAAR

De plaatselijke bevolking die onze voeding produceert, heeft het zelf heel moeilijk om aan voldoende voeding en drinkbaar water te geraken. Bovendien zijn de gezondheids- en sociale omstandigheden er ongunstig. Met het geld dat deze mensen verdienen door onze voeding te produceren, kopen ze hun eigen voeding, die vaak van minder goede kwaliteit is ...

Deze kwestie vereist een bredere benadering. Wij voeren verschillende mogelijke vragen aan, eerder dan bevestigingen.

Doen de landen waar onze voeding vandaan komt het goed wat voedselzekerheid betreft?

Volstaan hun watervoorraden voor hun eigen gebruik?

Slagen zij erin eerst hun lokale bevolking te voeden?

Wie is (financieel) gebaat bij de productie in arme landen?

Krijgen de werknemers in die landen een fatsoenlijk inkomen? Waaraan geven zij hun geld vooral uit?

Genieten zij van voldoende bescherming op het vlak van gezondheidszorg en pensioen?

Worden chemische producten ingezet voor onze teeltgewassen? Worden dezelfde voorschriften gehanteerd op het vlak van bescherming van de gezondheid?

Heeft het gebruik van chemische producten (meststoffen en pesticiden) een impact op het ecosysteem, de bodem en het water?

→ Hoe kunnen we zeker zijn dat de lokale bevolking een fatsoenlijk leven kan leiden, met een fatsoenlijk inkomen? Bestaan er labels die dit certificeren?

Interessante bronnen: 11.11.11 / Vredeseilanden / Oxfam / BTC (Belgisch agentschap voor ontwikkelingssamenwerking)

8. Houtverwarming is altijd ecologisch.

GEDEELTELIJK WAAR

Het klinkt geloofwaardig. Hout uit duurzaam beheerde bossen is een hernieuwbare hulpbron. (Dit is het geval in België en meer in het algemeen in West-Europa: de gehakte bomen worden heraan geplant.) Anderzijds geeft het stookhout bij verbranding evenveel CO₂ vrij als het heeft kunnen opslaan tijdens zijn groei. Wij zijn dus al snel geneigd te zeggen dat verwarming op hout 100% ecologisch is, in tegenstelling tot gas of stookolie.

Oude kachels of inzethaarden hebben echter soms een heel laag rendement, zodat veel meer hout verbrand moet worden, en dus veel meer CO₂ wordt geproduceerd dan bij een performante gasverwarming. En dan hebben we het niet eens over de open haarden die alleen maar een sierfunctie hebben.

Maar naast CO₂ geeft een houtverwarming ook meer fijne deeltjes af dan een verwarmingsketel, en net die deeltjes zijn problematisch voor de luchtkwaliteit in onze steden.

→ Samengevat: houtverwarming kan een ecologische oplossing zijn op voorwaarde dat rekening wordt gehouden met de herkomst van het hout, en als we kunnen rekenen op het optimale rendement van een kachel van de nieuwe generatie.

→ Het ideaal is nog altijd zo weinig mogelijk te verbruiken door zo milieuvriendelijk mogelijk te leven.

Interessante bronnen: Leefmilieu Brussel / Vlaams Energieagentschap / Leefbare Energie Vlaanderen / Lampiris (leverancier) / Koninklijke Belgische Bosbouwmaatschappij

9. Een nieuwe gsm kopen is niet vervuilend omdat het nieuwe toestel toch al geproduceerd is.

NIET WAAR

Deze bewering is sterk verspreid. Ze zorgt ervoor dat mensen een nieuw toestel kopen zonder schuldgevoel, zelfs als ze er niet echt een nodig hebben.

Voor een makkelijker begrip van het verband tussen consumptie en productie kan een vergelijking worden gemaakt met een ander product, de wafel. Leg de leerlingen de volgende situatie voor:

Laat ons ervan uitgaan dat jullie, met enkele vrienden/vriendinnen, samen een mini-onderneming oprichten en wafels gaan verkopen tijdens de speeltijd. Jullie beginnen met 20 wafels. Alle wafels zijn verkocht, en verschillende mensen vragen er nog. De volgende dag bakken jullie 50 wafels. Het is een succes: jullie verkopen elke dag 50 wafels. Maar op een dag beseffen de leerlingen dat het niet zo goed is voor hun gezondheid om elke dag wafels te eten ... De verkoop daalt tot 15 wafels per dag. Gaan jullie dan echt 50 wafels per dag blijven bakken?

